

ВИХОВУЄМО СУСПІЛЬСТВО МЕРКАНТИЛІСТІВ

Проблема наступу на сферу культури і духовності, чим є спроба вилучити предмети української та світової літератури у Новій українській школі, не нова. Однак в Україні це питання аналітично й широко не обговорювалося, бо в нас катастрофічно бракує відповідних трибун, тобто інтелектуально відважних журналів, газет, інтернет-сайтів. Особисто мене цей агресивний випадок проти літератури, високої естетики, національної ідентичності цілком не здивував, навпаки, він є закономірним. Поясню чому. Паралельно з фахом літературознавця я ще з 1989 року постійно виступаю як публіцист, аналітик із проблем політики і культурології. Вже з 1994 року систематично публікував статті, в яких застерігав про загрози наступу на Україну *ліберальної цивілізації* Заходу. Ще тоді я пояснював, що протягом ХХ ст. на Заході сформувалася космополітична, матеріалістична, антихристиянська, охлократична, масовістська, раціоналістично-прагматична цивілізація, спрямована проти всього традиційного, духовного, національного, проти високої культури і мистецтва як *вирішальних факторів* формування нації та духовності. Зрозуміло, на мене як на «провінційного теоретика» ніхто не звертав уваги. Навіть підсміювалися, ніби з «навіженого», «відсталого», «замороженого правими ідеями».

Про загрози приходу цивілізації меркантилізму попереджало багато філософів, переважно консерваторів та ідеалістів, твори яких у нас майже не перекладають: Х. Доносо-Кортес, А. де Токвіль, Г. Лебон, В. Дильтей, В. Парето, В. Зомбарт, М. Барре (Баррес), Д. Мережковський, О. Шпенглер, М. Бердяєв, К. Ясперс та ін. В Україні їхнім ідейним послідовником був Д. Донцов. Після 1945 року майже всіх цих мислителів оголосили на Заході «провісниками фашизму», а їхні твори або заборонили, або маргіналізували в читацькому світі. Нагадаю, що на Заході більшість університетів перебувають під тотальним впливом і контролем ліво-ліберальних інтелектуалів. Недавно в «Українському тижні» про це відверто сказав американський професор О. Мотиль, тому всі праві, консервативні ідеї цензуруються, про що в Україні не знають і уявляють собі Захід такою «безмежною зоною свободи думки».

Для конкретизації наведу тезу, може, наймудрішого українця ХХ ст. Є. Маланюка, сформульовану ще 1958 року: «Перша світова війна сталася видимою границею. Це вона у своїй історичній безвихідності захитала віру в дух і духовність. І те, що перед тим було виплодом мізкових калькуляцій теоретиків ХІХ ст., раптом опанувало людські маси, війною потрясені, миром розшарпані, позбавлені тягlosti культурної атмосфери і традиційного побуту. Війна захитала самим підґрунтям європейської культури і викривила лінію історії Європи. Тим була уможливлена поява причаєних сил руїни і розкладу. Почався бунт обездушеної матерії проти органічної ерархічності форм, що й становлять, властиво, зовнішній вираз душі речей». І таких думок у Є. Маланюка багато, шкода тільки, що ніхто в нас належно не осмислює їх.

Про що говорить наш великий поет? Саме після Першої світової війни на Заході вибухнули ліві матеріалістичні та неоліберальні технократичні й спекулятивістські ідеї про найважливіший критерій поступу – продукцію матеріальних благ (не духовність і мораль, культуру й естетичну вишуканість!). Основним засобом ошчасливлення людини відтоді стала безмежна свобода, що супроводжувалася руйнуванням традиції та духовної культури людства, які нібито є путями для цієї безмежної свободи. Відтак перестали бути ідеалами поняття: шляхетність, героїчність, чистота, жертвність, щирість тощо. Відповідно до цього суспільство почало плекати міф про «вирішальну роль широких мас» в історії, у чому сходилися і «радикали» комуністи, і начебто «помірковані» неоліберали. Тому на виборах у таких державах охлократичної демократії, які множилися після 1920 року на Заході, голос мудреця-філософа був зрівняний із, наприклад, голосом злочинця, який сидить у тюрмі за грабунок і садизм: усі рівні, мовляв, у нашому царстві свободи! Це за формою – красиво, а по суті – знуцання. Закономірно, що в такому суспільстві, де знищені принципи порядку, відповідальності, ієрархії, панамі ситуації стали капіталісти-олігархи, які дуже легко скуповували голоси виборців або маніпулювали думками соціуму за допомогою скуплених ЗМІ. І демократія виродилася в *охлократію*.

Паралельно, щоб постійно примітивізувати суспільство, олігархія використовує *псевдокультуру*, певний сурогат культури. Форми і стилістику такої псевдокультури почали виробляти європейський модернізм та авангардизм як його екстрема, цей «псевдомодернізм», за Є. Маланюком. Тому поет у тій же статті називає творчість знакового модерніста І. Стравінського «безсилою музичною клоунадою», а творчість знакового авангардиста П. Пікассо – «нездарною рисунковою спекуляцією, почасти шантажем». Невдовзі авангард змінили масова культура та попмузика, і почалося тотальне отруєння, хаотизація душ і умів західного суспільства. Після такої «термообробки» примітивом людина в принципі *не здатна* сприймати високе мистецтво. Так витворена ментальна основа в соціумі всієї західної цивілізації для агресивного наступу на все, що було колись її духовно-культурним фундаментом: на християнство, національну ідентичність, дух героїки, високе мистецтво, ідеалістичну філософію, класичну й вишукану літературу. *Матерія вбила дух*.

Зрозуміло, на Заході збереглися свої «острови» високої культури і мистецтва, але загалом там домінують ліберальні критерії та принципи, які зараз переможно приходять в Україну. Є. Маланюк сказав про свою зустріч із хаотизованою Європою 1920-х так: «Це був Захід підмінований, напівзруйнований, напівотруєний більшевизмом, “Росією” і т. зв. американізмом. Це вже був “бувший” Захід, псевдонім, що ним послуговуються політичні магіки сучасності. І користати з того “Заходу” або вчитися у нього – не було в чого».

Коли я про ці проблеми говорив у 1990-ті роки публічно, часто виступаючи перед учителями, із мене просто сміялися, бо люди не могли збагнути, чому я бачу загрозу в поширенні рокмузики чи штукарсько-спекулятивної літератури постмодернізму. Тепер ось люди, виховані цією нігілістичною, космополітичною літературою постмодернізму, які створюють програми з літератури для МОН, легко пропонують викинути зі школи класичну літературу як «заскладну» і замінити її «доступною», бо примітивною, постмодерністською літературою. Усе логічно: спочатку за допомогою авангарду й маскультури руйнуємо в душі дитини елементарні перцепції сприйняття естетичного, а потім кажемо, що вона «об'єктивно», «в дусі часу» не хоче

сприймати «вашу застарілу класичну літературу». Крапка.

Погляньмо, як ідуть процеси в Україні: наступ на все національне та естетичне, на гуманітарну сферу загалом триває послідовно й безнастанно. Це не залежить від тих чи тих міністрів освіти і культури, від жодних персоналій. Іде широкий, усеохопний процес *дегуманізації культури* (трохи перефразую Х. Ортегу-і-Гассета), який має підготувати людство до цілковитої технократичної цивілізації матеріалізму та раціоналізму. Щороку тисячі українців виїждять на Захід на запрошення різних ліберальних фондів, центрів, шкіл, їм платять стипендії, гранти. Різноманітні програми мають на меті «перебудувати» українську систему освіти та культури в дусі того ж неолібералізму. Реально системою освіти і культури в Україні керують не чиновники міністерств, а ось ці «грантоїди», котрих чомусь підтримують поважні політики, які також у різний спосіб залежать від Заходу. На кошти західних ліберальних фондів вони й пропонують провести «реформи», і їм не можна відмовити, бо ж своїх грошей у нас традиційно «нема». Тепер, із приходом до влади «невизначеного» в усіх сенсах президента В. Зеленського і його «лібертаріанської» партії Слуга народу, це лібералістичне середовище відчуло себе повним господарем ситуації й тому так зухвало нав'язує країні вбивчу гуманітарну програму розвитку, цинічно викидаючи класику, хаотизуючи процес навчання, руйнуючи дитячі душі. Їхнім завданням є створення таких основ у школі, на яких невдовзі виросте нове покоління цілком зруйнованих у духовно-естетичному плані людей. Так коло замкнеться.

Зверніть увагу, що послідовно використовую поняття «лібералістичний», а не «ліберальний». У цьому – сутність проблеми. Класичний лібералізм ХІХ ст. приніс великі ідеї: демократії, парламентаризму, свободи слова і друку, суверенності права, прав людини і т. д. Неолібералізм ХХ ст. спекулював лише на цьому, вибудовуючи в зручних умовах суцільної демократії масове суспільство меркантилізму і безідеальності. І це треба усвідомлювати.

Олег БАГАН,

доцент Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка